

Oversigt

over

Dansk geologisk Forenings Møder og Ekskursioner fra Maj 1916 til April 1917.

7. Maj 1916. Ekskursion til Maaløv-Farum.

Efter Ankomsten til Maaløv Kl. 10,⁴⁰ gik man under Ledelse af Hr. V. MILTHERS gennem det bakkede Morænelandskab Syd for Byen; dette er dannet langs en øst-vestlig gaaende Isrand fra Hareskov S. om Værebros Aa. Øst for Broen over Aaen N. f. Maaløv saas et ældgammelt Vadested, der gav sig tilkende ved mange store, ved Menneskehaand anbragte Blokke i Aaen og i de tilgrænsende Tørvelag. Hr. I. T. LUNDBYE holdt her et Foredrag om Oldtidsveje og Vadesteder. Videre mod Nord ligger et Landskab, der med sine flade Terrænformer og brede, udfyldte, sen-glaciale Dale har faaet sin væsentligste Udformning foran den omtalte stagnerede Isrand Syd derfor. Atter nordligere, nemlig omkring Kirke Værløse og — tydeligere — ved Farum, træffes de gamle »Fjorddale«, der med deres sydøst-nordvestlige Retning afspejler Indlandsisens Bevægelsesretning, dengang den sidst dækkede denne Egn. Hjem fra Farum Kl. 5,³⁵.

4.—5. Juni. Ekskursion til Ivö-Färlöv-Ignaberga-Eslöv.

4. Juni tog man fra Malmö Kl. 7,³⁰ Fm. over Kristianstad til Bromölla. Ved Tollarp Station kom man fra den af Grundfjæld bestaaende Linderödsås ned paa Kristianstadsletten, hvis Undergrund er den øvresenone Skalgruskalk. Paa Bromöllas Station blev man modtaget af Kamreren for Ivö Kaolin- og Cementfabrik, Hr. Ingeniør LARSEN, der indbød Deltagerne til at være Aktieselskabets Gæster. Paa Vejen fra Stationen til Fabrikens Kaj passeredes den Kanal, ved hvilken Ivö-Søens Vandspejl i 1873 er sænket 5,7 m. Derfra sejledes til Lergraven ved Homna Udd paa Ivös Vestside, hvor man studerede et Profil i sen-glaciale, »varvigt« Ler; der fandtes ca. 15 Varv pr. dcm, og hele Profilet omfattede c. 240 Aar efter De Geers Beregningsmetode (se forøvrigt ERNST ANTEVS, 1916: Landisens recession i nordöstra Skåne. Geol. Fören. Förhandl. Bd. 37). Derfra gik man til Ugnsmunnarna, hvor man

besaa de bekendte Strandgrotter, der af Vandet er udhulede i Skalgruskalken, som tilhører *Actinocamax mammillatus*-Zonen. Den dybeste Grotte er 12 m. dyb, den anden er en Dobbeltgrotte, dannet ved Forening af to Grotter langs to hinanden krydsende Sprækker. I Skalgruskalken saas det ejendommelige Konglomerat, som væsentligst bestaar af Belemniter. I Højde med Hulernes Loft saas et Par Terrassehak, stammende fra Søens Vandstand før den omtalte Sænkning. Derfra til Sydsiden af Ivö Klack, Øens højeste Granittop, 120 m. o. Søen, 127 m. o. Havet. Herfra havde man Udsigt over den flade Kristianstadslette med Linderöds- og Nävlingeåsen og Østersøen i Baggrunden. Efter en besværlig Tur gennem Skoven naaede man Klackens Nordside, hvorfra man havde Udsigt over Vångalandets Grundfjældslandskab. D'Herrer J. P. J. RAVN og E. NØRREGAARD gav her en Fremstilling af Kristianstads-egnens Kridtomraade, af Landskabets Udformning og Kaolinenes Dannelsesmaade. Efter Frokost gik man til den nedenfor liggende Kaolingrav, hvor man saa Snit gennem en ret mægtig Moræne, der dækkede den paa Forsteneringer meget rige Skalgruskalk, som atter dækker Kaolinen. Paa Grænsen mellem Kalk og Kaolin saas et ikke særlig mægtigt Sandlag (antagelig udslemmet Kvarts fra Kaolinen). Kaolinen er renest i de øvre Lag, men farvet rødbrun eller grøn i den nederste og største Del; her saas ogsaa halvforvitrede Boller af Gnejs. — Herfra til Bromölla, hvor Foreningens Formand ved den af Aktieselskabet afholdte Sexa takkede for den udviste store Gæstfrihed. — Fra Bromölla Kl. 9,²²; i Kristianstad Kl. 10.¹⁰; her overnattedes.

5. Juni. Efter Frokost fra Kristianstad Kl. 8,⁰² til Önnestad, hvorfra med Vogn til Hallabacken ved Färlöv, hvor man saa en lille Granitklippe med adskillige smaa Jættegryder, af hvilke desværre en Del i Tidens Løb er forsvundne ved Bortsprængning af Klippen til Vejmateriale. Restpartiet er nu fredet. Derfra til Önnestad Högskola, hvor Hr. Rektor MELANDER og Eleverne modtog Foreningen paa den elskværdigste Maade og bød paa Forfriskninger. Fra Önnestad Kl. 10,¹⁸ til Ignaberga, hvor Disponent ved Aktieselskabet Ignaberga Kalksten, Hr. Ingeniør A. LENANDER bød Velkommen og foreviste Stenhuggeriet; derfra med Vogne, som med stor Gæstfrihed var stillede til Raadighed af de omkringboende Gaardejere, til Kalkbruddene, der ligger lige paa Grænsen mellem Nävlingeåsen og Kristianstadsletten. I det gamle Brud saas øverst Moræne, derunder kom Lokalmoræne af Skalgruskalk, som hviler paa selve Kalkstenen, der øverst bestaar af den forholdsvis løse Ignaberga-Skalgruskalk; derunder kommer et Konglomerat af Granitruillesten sammenkittede med Kalk og grønfarvede af Fosforit. Nederst ligger en smuk, rødlig, meget

haard Kalksten i tynde Bænke; den tilhører ligesom alt Kridtet der i Egnen Senonets *Mammillatus*-Zone. I det nye Brud findes en temmelig haard Kalksten, der i nyere Tid har faaet udstrakt Anvendelse som Bygningssten. Efter Frokosten, hvortil man var indbudt af Hr. LENANDER og Frue, kørte man til Tyckarps Grotter, gamle underjordiske Kalkbrud, hvor Brydningen ophørte i Slutningen af det 19. Aarhundrede efter at have fundet Sted i c. 200 Aar.

Derfra med Toget til Eslöv. Efter Middagen holdt Rektor O. BOBECK et Foredrag om Egnens Kvartærgeologi, hvorefter man begav sig til Nationalparken, en c. 5 ha. stor Strækning med en særdeles kraftig Blokbestrøning og Strandmærker af en isdæmmed Sø, der særlig angives af de fritskyllede Sten. Omraadet er især fredet, fordi det er et af Krydsningsstederne for Moræneaflejringer, tilhørende dels en fra NØ kommende Isstrøm med c. 42 % krystallinske Bjergarter og 7 % Flint (»Nordøstmorænen«), dels en fra SØ kommende baltisk Moræne med 22 % krystallinske Bjergarter og 26 % Flint (se L. HOLMSTRÖM, 1904: »Öfversikt af den glaciala afslipningen i Sydskandinavien«. Geol. Fören. Förhandl. Bd. 26.). Paa Tilbagevejen gennem Byen saa man i forskellige Udgravninger, hvilken stor Rolle Blokke af Silurkalk spiller i Moræneaflejringerne. — Fra Eslöv med Tog 8,24 via Malmö til København (Ankomst Kl. 12 Nat).

LITTERATUR:

- GERARD DE GEER, 1889: Beskrifning till Kartbladet Bäckaskog. Sver. geol. Undersökn. Ser. Aa, Nr. 103.
A. HENNIG, 1900: Geologischer Führer durch Schonen. Berlin.
A. HENNIG, 1911: Guide pour le Terrain crétacé de la Suède. Geol. Fören. Förhandl. Bd. 32, I.
K. A. GRÖNWALL, 1915: Nordöstra Skånes kaolin- och kritbildningar samt deras praktiska användning. S. g. U. Årsbok 8 (1914).

15. Oktober 1916. Ekskursion til Nivaa.

Efter Ankomsten til Nivaa Kl. 10,51 gik man under Hr. MILTHERS's Ledelse til Niverøds Teglværk, hvor man saa et stort Profil i stenfrit Ler med Flager og Smører af Sand. Leret viste en ikke videre tydelig »Varvighed« med Lag paa c. 0,4 m's Tykkelse. Lagene var stedvis tydeligt foldede. Til Trods for disse Folder maa Leret, der paa dette Sted ikke var morænedækket, anses for senglacialt Ferskvandsler, der dog er dannet saa tæt ved Isranden, at det er bleven foldet under dennes Oscillationer.

— Efter Frokosten gik man til Niverød (eller Langstrup) Mose, hvor Hr. KNUD JESSEN demonstrerede et Profil, der fra nedenuopad viste Gytje (med adskillige Snegleskaller), Kærtørv, Krattørv og Gytje, hvori saas en Udskillelse af Okker. Han formodede, at Krattørven svarede til SERNANDERS subboreale Stubbelag, der hovedsagelig er dannet i Bronzealderen; den underste Gytje og Kærtørven maatte da anses for at være atlantisk (samtidig med Køkkenmøddingerne), medens den øvre Gytje maatte svare til den kølige, fugtige, subatlantiske Periode (Jærnalderen). I Tilknytning hertil omtalte Hr. V. NORDMANN den Inddeling af Postglaciale tiden, som A. C. JOHANSEN har fremsat paa Basis af Ferskvandsmolluskernes Samfund, nl. i (ældst) *Planorbis Stroemii-Valvata cristata*-Zonen, *Planorbis Stroemii-Bithynia tentaculata*-Zonen og (yngst) *Planorbis corneus*-Zonen; denne sidste falder i det store og Hele sammen med den STEENSTRUP'ske Egeperiode. Af de nævnte Ledefossiler fandtes i den herværende Gytje kun *Bithynia tentaculata*, men der var dog ingen Grund til at antage, at Gytjen skulde tilhøre dennes Zone; man maatte til en vis Grad regne med lokale Udviklinger af Mollusksamfundene; tilmed er der jo paa andre Steder i denne Mose fundet to Lag Tørv, adskilte ved Litorinadannelser. — Derfra til Teglværkerne ved Nivaa; i det nordlige, hvis Grav er anlagt i et inddækket og tørlagt Parti af Øresund, saas Moræneler dækket af Strandsand med en recent Fauna med Skaller af *Mya arenaria*. I det sydlige saas over Moræneleret stenfrit (senglaciale?) Ler, derover 3 forskellige Gytjelag med *Sphærium*, *Limnæa* og andre Ferskvandsmollusker, derover Tørv og Gytje og øverst Litorinadannelser (Strandsand), der langs Øresund ikke er karakteriseret ved Østers men ved *Scrobicularia piperata*. — Ved Nivaagaard saas V. for Landevejen Litorinahavets gamle Strandklint, ved hvis Fod ligger en ældre Stenalderes Køkkenmødding. Fra Nivaa Kl. 5.²³, i København 6.⁸⁰.

Mødet den 6. November 1916.

Ved Mødets Begyndelse meddelte Formanden, at der fra den geologiske Sektion ved det 16. Skandinaviske Naturforskersmøde i Kristiania i Juli 1916 var rettet en Anmodning til de geologiske Foreninger i København, Kristiania og Stockholm, om hver at udnævne tre Medlemmer til en Komité for at befordre det fælles geologiske Arbejde i de skandinaviske Lande. I den Anledning havde Bestyrelsen for Dansk geolog. Forening afholdt et Møde 9. August i Vejle, i hvilket ogsaa deltog Repræsentanter for »Danmarks geologiske Undersøgelser« og Mineralogisk Museum. Til Komitémedlemmer for Danmark valgtes d'Hrr. A. CLÉMENT (For-

mand), O. B. BÖGGILD og VICTOR MADSEN, og man enedes om at begynde Samarbejdet i Maj 1918 med geologiske Ekskursioner i Vendsyssel med Aalborg som Udgangspunkt.

Hr. A. Clément meddelte nogle Efterretninger om Mineralinspektør ANDREAS BIRCH (1716—63). Foredraget vil senere blive trykt.

Mødet den 27. November 1916.

Hr. E. M. Nørregaard holdt et Foredrag om Sømalm og dens Anvendelse til Jærnfremstilling. Foredraget er trykt i Tidsskriftet »Sten och Cement« Nr. 11-12. Stockholm 1916.

Hr. A. Jessen meddelte nogle nye Iagttagelser over Kalkoverfladens Beliggenhed i Nordøstsjælland. Foredraget er trykt som Nr. 10 i dette Hefte.

Mødet den 18. December 1916.

Hr. K. Brünnich Nielsen holdt Foredrag om Cerithiumkalken i Stevns Klint (se Nr. 7 i dette Hefte og Nr. 7 i Danmarks geol. Unders. IV, R., Bd. 1). I den paafølgende Diskussion fremkom Hr. J. P. RAVN med en Del Indvendinger mod Talerens Anskuelser.

Frk. Karen Callisen foreviste derefter en Del ældre Rejsetuier og Apparater, som opbevares i Mineralogisk Museums Instrumentsamling.

17. December 1916.

Hr. E. M. Nørregaard foreviste for Foreningens Medlemmer en Del af Bygningsmaterialsamlingen paa Charlottenborg, særlig Afdelingen for praktisk Geologi.

Mødet den 22. Januar 1917.

Hr. J. P. J. Ravn fremviste og forklarede nogle til Mineralogisk Museum indkomne

nye danske Forsteninger.

I December Maaned havde Taleren sammen med Hr. stud. polyt. THORKIL PEDERSEN besøgt en af denne opdaget Lokalitet med tertiære Planteforsteninger i Nærheden af Engesvang St. (mellem Herning og Silkeborg). Her har Statsbanerne ved Gaarden Moselund en Grusgrav, i hvis sydøstlige Hjørne der findes fint lagdelt og meget fedt, brunt Ler, hvilende paa Kvartsand og

overlejret af ca. 2 m Grus med store Sten. Leret synes at danne en løs Flage, hvis Udstrækning i NV.-SØ. er mindst 50 m. Af de talrige Planterester fra Leret kan nævnes *Sequoia Langsdorfi*, *Cinnamomum Rossmässleri* og *lanceolatum* samt *Phyllitis reticulatus*; denne sidste Art synes at vise, at Aflejringen er af øvre-eocæn eller maaske nedreoligocæn Alder. En nærmere Undersøgelse vil blive foretaget i den kommende Sommer.

Dernæst fremlagde Taleren nogle Forsteninger fra Skrivekridtet ved Mariager Fjord, indsendte til Mineralogisk Museum af Hr. Direktør J. ROSENBERG, Kongsdal, nemlig 2 Eksemplarer af *Tylocidaris baltica* med en Del af Piggene i deres naturlige Stilling, en Haletorn af en Ørnerokke (*Myliobates*) samt en Tand af *Mosaurus*.

Derefter afholdtes

Ordinær Generalforsamling.

Paa Forslag af Formanden valgtes Hr. C. HAMMER til Dirigent. Efter at denne havde erklæret Generalforsamlingen for lovlig, aflagde Formanden, Hr. A. Clément, Beretning om Foreningens Virksomhed i det forløbne Aar, hvorefter Kassereren, Hr. C. Malling, fremlagde Regnskabet, der godkendtes efter at forskellige Spørgsmaal desangaaende var besvarede af Bestyrelsen. Derefter valgtes Hr. V. HINTZE til Formand og d'Herrer V. NORDMANN, C. MALLING, E. NØRREGAARD og O. B. BØGGILD til Medlemmer af Bestyrelsen. Til Revisorer genvalgtes d'Herrer C. HAMMER og C. OTTESEN.

Derefter fremsatte Bestyrelsen Forslag om en Del Lovændringer, der i det store og hele vedtoges med Undtagelse af Forslaget om, at Formandspladsen højst to Aar i Træk maa beklædes af den samme Person. Paa Forslag af Hr. V. HINTZE tilføjedes en ny Paragraf.

§ 21.

Saaframt Foreningen opløses, forholdes med dens Midler paa samme Maade som bestemt i Fundatsen for K. J. V. Steenstrups Legat (Meddel. fra Dansk geol. Forening. Bd. 4, S. 309).

Da Generalforsamlingen imidlertid paa Grund af de tilstedeværende Medlemmers Faatallighed ikke var beslutningsdygtig, udsattes den endelige Vedtagelse.

Mødet den 5. Februar 1917.

Hr. V. Milthers holdt et Foredrag om Grundtræk af Isens Afsmeltning paa Sjælland. Et Referat af Foredraget, der var en Gentagelse af det, som Tal. holdt paa Naturforsker mødet i

Kristiania Juli 1916, vil blive trykt i »Forhandlinger ved det 16. skandinaviske Naturforskerskermøde i Kristiania 1916«.

Derefter afholdtes

ekstraordinær Generalforsamling.

Efter at Hr. C. HAMMER var valgt til Dirigent og havde erklæret Generalforsamlingen for lovlig, forelagdes de paa Generalforsamlingen den 22. Januar fremsatte Forslag til Ændringer af Lovene til 2den Behandling. Foruden de den Gang vedtagne Ændringer vedtoges nu Forslaget om Formandsstillingens Varighed i den af Bestyrelsen affattede Form. De saaledes ændrede og vedtagne Love findes trykt i dette Hefte S. 23—26.

Mødet den 19. Marts 1917.

Ved Mødets Begyndelse holdt Formanden en kort Mindetale over Foreningens Medlem, Prof. zoolog. HECTOR JUNGENSEN, der døde 6. Marts.

Hr. V. Milthers holdt et Foredrag om den sidste Nedslags Maksimaludbredelse i Jylland.

Foredraget vil blive publiceret i »Danmarks geologiske Undersøgelser«s Skrifter.

Mødet den 2. April 1917.

Hr. Professor, Dr. E. Strömngren holdt et Foredrag om Himmellegemernes Bevægelser. Foredraget, der var illustreret af Lysbilleder, omfattede i udvidet og noget ændret Form det samme Æmne, som Tal. har skildret i sin Afhandling: Verdensaltets Bygning, i Tidsskriftet »Naturens Verden«. 1. Aarg. 1. Hefte. Januar 1917.

Mødet den 30. April 1917.

Ved Mødets Begyndelse holdt Formanden en kort Mindetale over Foreningens mangeaarige Medlem, cand. polyt. E. ØSTRUP, der døde den 16. April.

Hr. A. C. Johansen holdt derefter 2 Foredrag: 1) om en Forandring af Vandets Saltholdighed i Randers Fjord i *Mya arenaria*-Tiden og 2) om en Forandring af Faunaen i Farvandene inden for Skagen mellem Middelalderen og Nutiden.

Foredragene blev illustrerede ved Lysbilleder.
